

УДК 336.132:336.76(045)

Гарбар Ж.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів**Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ**

У статті з'ясовано сутність та види державної фінансової політики в сфері фінансового ринку. Виявлено інструменти провадження бюджетно-податкової, грошово-кредитної політики та політики управління державним боргом. Обґрунтовано заходи щодо узгодження бюджетно-податкової політики та політики управління державним боргом із грошово-кредитною політикою НБУ з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями розвитку фінансового ринку.

Ключові слова: фінансова політика, фінансовий ринок, бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика, політика управління державним боргом.

Гарбар Ж.В. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ФИНАНСОВАЯ ПОЛИТИКА УКРАИНЫ В СФЕРЕ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

В статье выяснено сущность и виды государственной финансовой политики в сфере финансового рынка. Виявлено инструменты внедрения бюджетно-налоговой, денежно-кредитной политики и политики управления государственным долгом. Обоснованы мероприятия по согласованию бюджетно-налоговой политики и политики управления государственным долгом с денежно-кредитной политикой НБУ с целью выполнения государством своих функций в соответствии со стратегическими и тактическими целями развития рынка.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовый рынок, бюджетно-налоговая политика, денежно-кредитная политика, политика управления государственным долгом.

Garbar Z.V. STATE FINANCIAL POLICY IN UKRAINE FINANCIAL MARKET

In the article revealed the nature and types of government financial policy financial market. Found instruments proceedings fiscal, monetary policy and public debt management. Reasonable steps to harmonize fiscal policy and public debt management from monetary policy NBU to fulfill the State's functions in accordance with the strategic and tactical objectives of financial market development.

Keywords: financial policy, financial markets, fiscal policy, monetary policy, public debt management policy.

Постановка проблеми. Ефективно діючий фінансовий ринок може бути створений лише на основі цілісної науково обґрунтованої державної фінансової політики. Здійснювана нині державою політика в сфері фінансового ринку характеризується недостатньою ефективністю та фрагментарністю, тому існує об'єктивна потреба перегляду фінансової політики, її орієнтування на довгострокову перспективу в інтересах стійкого розвитку національної економіки України. Зокрема, необхідними слід вважати заходи, пов'язані з перспективами дерегуляції фінансового ринку та збереження державного втручання в тих його сегментах, які мають пріоритетне значення для національної економічної безпеки. Крім того, вплив держави на процеси функціонування фінансового ринку має здійснюватися економічними, а не адміністративними важелями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та реалізації дієвої фінансової політики в сфері фінансового ринку розглядалися як у зарубіжній, так і у вітчизняній економічній науці. Вагомим є внесок щодо з'ясування економічної сутності та ролі фінансової політики в стимулюванні соціально-економічного розвитку країни І. Лютого [1], В. Опаріна [2], В. Федосова [2]. У роботах І. Запатріної [3], І. Чугунова [4] запропоновано впровадження інституційного підходу до дослідження фінансової політики в Україні. Методологічні основи фінансової політики в системі державного регулювання економіки, обґрунтування принципів формування фінансової політики знайшли відображення в працях А. Ватульова [5], М. Романовського [6]. Проте, незважаючи на напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців, не отримало належної уваги узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні в сфері фінансового ринку.

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні тенденцій у провадженні заходів державної фінансової політики в сфері фінансового ринку в рамках таких її складових як бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика та політика управління державним боргом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна фінансова політика в сфері фінансового ринку являє собою систему заздалегідь визначених і затверджених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними та недержавними інститутами з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями розвитку фінансового ринку.

Реалізація фінансової політики в сфері фінансового ринку здійснюється передусім через грошово-кредитну політику, бюджетно-податкову політику та політику управління державним боргом (рис. 1).

Бюджетно-податкова політика – це складова державної фінансової політики в сфері оподаткування, державних витрат та державного бюджету, спрямована на забезпечення зайнятості населення і стримування інфляційних процесів. Бюджетно-податкова політика є інструментом перерозподілу ВВП за допомогою системи оподаткування, бюджетних витрат та соціальних трансфертів.

До завдань бюджетно-податкової політики відносять: перерозподіл національного доходу, фінансування заходів економічної і соціальної політики, стимулювання науково-технічного прогресу, створення суспільних благ (оборона, охорона здоров'я, освіта), подолання негативних зовнішніх ефектів.

У короткостроковому періоді пріоритетами бюджетно-податкової політики можуть бути макроекономічна стабілізація, протистояння інфляції, а в довгостроковому – сприяння стійкому зростанню та

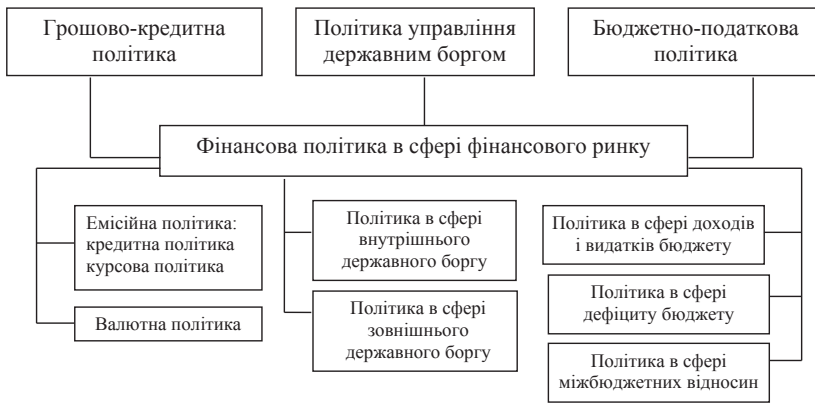

Рис. 1. Види державної фінансової політики в сфері фінансового ринку

сталому розвитку суспільства, покращення демографічної ситуації, інфраструктури, освіти тощо.

У рамках бюджетно-податкової політики «Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки» декларує, що її реалізація спрямована на стабілізацію дефіциту державного бюджету, оптимізацію державного боргу, підвищення ефективності державних видатків, удосконалення системи управління державними фінансами, посилення фінансової та фіскальної дисципліни, реформування міжбюджетних відносин [7].

Успішність реалізації цих завдань залежить передусім від результатів виконання державного бюджету.

Особливості формування бюджетно-податкової політики є те, що акцент у наповненні доходної частини бюджету зроблено на податкові надходження, хоча в окремі роки інші джерела доходів мали значну питому вагу (наприклад, у 2013 р. співвідношення неподаткових надходжень до податкових надходжень складало 21,5% і 77,5% відповідно) (табл. 1).

У певній мірі це звужує можливості щодо наповнення бюджету у випадку, коли економічна кон'юнктура є несприятливою.

У 2009-2013 рр. податкові надходження склали найвагомішу частину всіх доходів бюджету, що відобразило високу залежність надходжень Державного бюджету України від податкової системи, а значить і від стану виробництва в країні та розвитку економіки в цілому.

Переважання податкових надходжень у бюджеті держави України відповідає загальним тенденціям формування доходів держав із ринковою економікою. Найбільшою їх частка була в 2011 р. – 83,2%, а найменшою в 2010 р. – 69,4%. У середньому за досліджуваний період питома вага податкових надходжень складала 76%.

Якщо розглядати статтю податкових надходжень у розрізі її складових, можна помітити тенденцію підвищення ролі непрямих податків і зборів (питома вага ПДВ та акцизів доходить до 70% суми податкових надходжень) (табл. 2). Вони безпосередньо не залежать від фінансових результатів діяльності економічних суб'єктів, тому з одного боку уряд створює умови для більш прогнозованих розмірів доходів бюджету, але поряд з цим така ситуація свідчить про небажання або неможливість органів влади ефективно впливати на темпи економічного зростання (яке і створює передумови для збільшення доходів підприємств і населення).

Збори від товарів, які ввозяться на територію України (акцизи і мито), поступово збільшуються, і можуть виступати достатньо стабільним джерелом наповнення бюджету. Але їх питома вага поки що не є значною, тому ці статті не є бюджетоутворюючими.

Таблиця 1

Динаміка обсягу та структури доходів Державного бюджету України, 2009-2013 рр.

Роки	Податкові надходження		Неподаткові надходження		Доходи від операцій з капіталом		Цільові фонди		Офіційні трансферти	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2009	148915,6	71,0	50676,8	24,2	1060,1	0,5	633,6	0,3	8414,2	4,0
2010	166872,2	69,4	65067,7	27,0	587,0	0,2	1158,0	0,5	6930,4	2,9
2011	261605,0	83,2	49043,4	15,6	517,7	0,2	269,1	0,1	3181,7	1,0
2012	274715,2	79,4	68287,6	19,7	1231,4	0,4	254,6	0,1	1565,2	0,5
2013	262777,1	77,5	72853,2	21,5	255,4	0,1	202,7	0,1	3138,5	0,9

Складено автором за даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua> [8]

Таблиця 2

Динаміка обсягу та структури податкових надходжень Державного бюджету України, 2009-2013 рр.

Роки	Податок на прибуток підприємств		Збори за спеціальне використання природних ресурсів		Податок на додану вартість		Акцизний податок із вироблених в Україні товарів		Акцизний податок із ввезених на територію України товарів		Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції		Інші податкові надходження	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2009	32569,8	21,9	2624,4	1,8	84596,7	56,8	17584,6	11,8	3690,0	2,5	6929,3	4,7	461,1	0,3
2010	39969,2	24,0	2928,9	1,8	86315,9	51,7	23019,9	13,8	4600,8	2,8	9071,9	5,4	599,9	0,4
2011	54739,4	20,9	2631,2	1,0	130093,8	49,7	25189,1	9,6	7822,1	3,0	11775,3	4,5	1780,6	0,7
2012	55349,7	20,1	2293,2	0,8	138826,8	50,5	27417,9	10,0	9767,8	3,6	13186,5	4,8	3192,5	1,2
2013	54318,4	20,7	13860,0	5,3	128269,3	48,8	26362,6	10,0	8946,8	3,4	13342,5	5,1	4412,0	1,7

Складено автором за даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua> [8]

Для забезпечення подальшого економічного зростання необхідно вирішити питання перебудови існуючої бюджетної системи, механізмів акумуляції доходів бюджету і їх подальшого розподілу за ключовими напрямками, які будуть визначати можливості досягнення довгострокових переваг для суспільства в цілому і економіки країни зокрема.

Комплексний розгляд доходів і витрат державного бюджету виявляє проблему існування дефіциту державного бюджету, яка є актуальною не тільки для України, а й для багатьох інших країн світу. Перевищення витрат державного бюджету над доходами вимагає постійного пошуку додаткових джерел їх фінансування, які у свою чергу потребують своєчасного обслуговування, що призводить до подальшого збільшення навантаження на витратну частину бюджету та до зростання державного боргу.

За останні 10 років Україна не мала випадків профіцитного бюджету (табл. 3).

Значні проблеми виникли в кризовий 2009 р. і у 2010 р., коли дефіцит становив відповідно 3,58% і 5,82% ВВП. Суттєвий спад в економіці призвів до неможливості акумулювати доходи на належному рівні, у той час як дієвих механізмів скорочення витрат заздалегідь не було розроблено. Уряд був змушений залучати грошові кошти для фінансування дефіциту бюджету на зовнішніх ринках і у міжнародних фінансових інститутах, зокрема МВФ.

У середньостроковій перспективі (до 2016 р.) уряд планує досягти балансу між доходами і витратами або мати лише незначні відхилення від цього стану.

Ключовим завданням у середньостроковій перспективі бюджетно-податкової політики залишатиметься

забезпечення макроекономічної стабільності, стійкості та збалансованості бюджетної і податкової системи.

Грошово-кредитна політика в сфері фінансового ринку застосовується в тісній взаємодії із бюджетно-політикою політикою. Грошово-кредитну політику можна визначити як вид фінансової політики держави, за допомогою якої держава найчастіше через центральний банк країни регулює обсяг грошової маси в обігу з метою забезпечення стабільного економічного зростання, повної зайнятості, цінової стабільності, рівноваги платіжного балансу.

Основними інструментами грошово-кредитної політики є встановлення норм обов'язкового резервування для комерційних банків, операції на відкритому ринку, рефінансування комерційних банків, процентна політика (регулювання облікової ставки). Використання цих інструментів дає можливості безпосередньо і опосередковано впливати на пропозицію грошової маси в обігу.

На сучасному етапі розвитку грошово-кредитної політики її головна мета, яка переслідується більшістю розвинутих країн світу, – це боротьба з інфляційними процесами, а основними інструментами при цьому виступають операції на відкритому ринку і управління обліковою ставкою.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» розробка Основних засад грошово-кредитної політики, контроль за їх виконанням та здійснення аналізу впливу грошово-кредитної політики на стан соціально-економічного розвитку є обов'язком Ради Національного банку [9]. Така модель визначення стратегії і тактики в грошово-кре-

Таблиця 3

Динаміка дефіциту державного бюджету в Україні, 2004-2013 рр.

Рік	Доходи, млн. грн.	Видатки, млн. грн.	Дефіцит, млн. грн.	ВВП, млн. грн.	Дефіцит до ВВП, %
2004	70338	79471	-9133	345113	-2,65
2005	105330	112976	-7646	441452	-1,73
2006	133522	137108	-3586	544153	-0,66
2007	165939	174254	-8315	720731	-1,15
2008	231723	241490	-9767	948056	-1,03
2009	209700	242437	-32737	913345	-3,58
2010	240615	303589	-62974	1082569	-5,82
2011	314600	332800	-18200	1302079	-1,40
2013	346054	395681	-49627	1411238	-3,52
2013	339180	403403	-64223	1454931	-4,41

Складено автором за даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua> [8]

Таблиця 4

Основні прогностичні показники грошово-кредитної політики Національного банку України, 2004-2014 рр.

Рік	Індекс споживчих цін, %	Монетарна база, млн. грн.	Грошова маса, млн. грн.	Обмінний курс, грн. за 100 дол. США
2004	105,8-106,3	53550-57750	121930-132755	538-542
2005	106-107	72640-78800	186130-200990	527-531
2006	108,5-109,5	90515-97640	223675-240780	500-520
2007	107,5	-	Приріст 25-35%	495-525
2008	115,9	-	Приріст 35-40%	-
2009	-	Приріст 6%	Приріст 8%	-
2010	-	Приріст 9-13%	-	-
2011	-	Приріст 14-18%	-	-
2012	107,9	Приріст 12-16%	-	-
2013	104,8-106,1	Приріст 6-8%	-	-
2014	119	Приріст 28%	-	-

Складено автором за даними Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua> [10]

дитній сфері є звичною, але її навряд чи можна визнати ефективною. Посилення ролі небанківських фінансових установ з одного боку та мультирегуляторність фінансового ринку України з іншого боку вимагають розробки більш адекватних механізмів визначення, контролю і моніторингу на державному рівні грошово-кредитної політики.

Головною метою Національного банку України є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Тому, виходячи з цього, пріоритетом грошово-кредитної політики виступає підтримка цінової стабільності, індикатором якої є індекс споживчих цін. За останні 10 років Національний банк України планомірно намагався забезпечити реалізацію цієї мети.

Національний банк України починаючи з 2007 р. мав очевидні складнощі у визначенні базових параметрів грошово-кредитної політики, про що свідчить відсутність прогнозу рівня курсу гривні до долара США (з 2008 р.), показників інфляції (з 2009 р.), грошової маси (з 2010 р.). При цьому показники монетарної бази і грошової маси після 2006 р. подаються лише значеннями темпів приросту, а не абсолютних показників, які є більш зручними для аналізу (табл. 4).

Реально існуючі інструменти провадження грошово-кредитної політики в Україні не можна визнати достатніми та ефективними.

Серед інструментів реалізації грошово-кредитної політики, які присутні в арсеналі Національного банку України, реально використовуються наступні.

Облігації внутрішньої державної позики. Обсяг ринку цих інструментів і, відповідно, масштаб їх використання Національним банком України визначається обсягом державного боргу, який накопичується в періоди незбалансованості бюджету. Цей інструмент можна вважати таким, що активно використовується. Характерною рисою використання

цього інструменту в 2013 р. є залучення за його допомогою коштів у резидентів.

Альтернативою державним облігаціям є корпоративні облігації. Загальний обсяг їх випусків постійно зростає, у тому числі і тих, що емітовані українськими банками. Однак, мова про реальне використання Національним банком України корпоративних облігацій як одного з інструментів впливу на грошову масу не йде через високий ризик, притаманний цим цінним паперам.

Ставка рефінансування, що встановлюється Національним банком, через відсутність достатньої практики рефінансування не є реальним інструментом грошово-кредитної політики. Ставка рефінансування виконує три важливі функції: ставки кредитування, податкового параметру, індикатора очікувань центрального банку країни. Жодна з цих функцій ставки рефінансування Національного банку України не притаманна.

Особливістю ставки рефінансування є сильний вплив не тільки на грошово-кредитний, але й на фондовий сегменти фінансового ринку. Це пов'язано з тим, що вказана ставка є базою для формування інших ставок грошово-кредитного ринку, а вони застосовуються як коефіцієнти дисконтування грошових потоків при оцінці прибутковості конкретних фінансових інструментів, а також інвестиційних проектів. Зниження ставки рефінансування – це своєрідний сигнал центрального банку про зниження «ціни» грошей в економічній системі. Відповідно, у розрахунках по дисконтуванню майбутніх грошових потоків може бути застосований знижений коефіцієнт дисконтування. Тому зниження ставки рефінансування є методом стабілізації не тільки грошово-кредитного, але й фондового ринків.

У практиці центральних банків розвинутих країн прийнято поетапне коректування ставки рефінансування, а її різкі зміни допускаються лише в екстре-

Таблиця 5

Процентні ставки за кредитами, наданими Національним банком України для підтримання ліквідності банків України в розрізі інструментів, 2004–2013 рр., % (середньозважені річні)

Механізми рефінансування	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Облікова ставка НБУ (на кінець періоду)	9,0	9,5	8,5	8,0	12,0	10,25	7,75	7,75	7,5	6,5
Процентна ставка рефінансування банків НБУ (середньозважена річна за усіма інструментами)	16,1	14,7	11,5	10,1	15,3	16,7	11,6	12,4	8,1	7,2
У тому числі через:										
операції РЕПО	13,5	12,0	10,7	-	13,8	21,6	9,4	12,6	7,9	6,9
кредити «овернайт»	17,1	14,9	12,1	11,1	16,0	18,1	11,3	9,4	8,8	7,6
кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	13,0	12,9	10,4	10,0	16,6	20,6	11,1	12,5	7,7	6,8
підтримання довгострокової ліквідності	7,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
стабілізаційний кредит	14,9	15,0	-	-	-	-	-	-	8,5	8,9
операції своп	-	-	9,5	-	15,1	23,1	-	-	-	-
кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	-	-	8,5	8,3	-	-	-	-	-	-
інші кредити	-	-	-	-	14,1	16,0	11,9	-	-	-
Кредити, надані для фінансування Чемпіонату Європи 2012	-	-	-	-	-	11,0	11,0	-	-	-

Складено автором за даними Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua> [10]

мальних ситуаціях, наприклад, при прояві сильних кризових явищ на фінансовому ринку. Поетапність змін ставок рефінансування дозволяє центральному банку продемонструвати учасникам ринку тенденцію динаміки цієї ставки і тим самим сформувавши їх раціональні очікування, що забезпечує еволюційну, плавну динаміку основних макроекономічних показників і, відповідно, загальну стійкість ринкових процесів. При цьому повинна досягатися несуперечливість цілей грошово-кредитної і бюджетної політики. Наприклад, політика центрального банку, спрямована на зниження інфляції, не може поєднуватися з політикою зростання бюджетних витрат і допущення бюджетного дефіциту.

Проведений аналіз динаміки обсягів кредитування через механізми рефінансування показує, що протягом 2004-2013 рр. (за винятком 2007 р.) рефінансування банків здійснювалось переважно через надання кредитів овернайт, що свідчить про спрямованість політики Національного банку щодо регулювання ліквідності банківської системи на її миттєву складову (табл. 5).

Норма обов'язкового резервування як інструмент грошової політики впливає не на грошову масу, а на грошовий мультиплікатор і через нього – на обсяг грошової маси. Резервні вимоги змінюються центральними банками більшості країн вкрай рідко.

В Україні механізм обов'язкових резервів, як інструмент грошово-кредитної політики, почав застосовуватися з 1992 р. і на початковому етапі розвитку грошово-кредитної політики був одним із основних інструментів регулювання грошово-кредитного ринку. Нині політика використання цього інструменту характеризується зменшенням його ролі в регулюванні грошово-кредитного ринку. Однак, щодо українських банків можливою є не тільки зміна норми обов'язкового резервування, але зміна порядку обчислення бази для створення резервів – а це є прихована форма зміни резервних вимог.

Викладена ситуація демонструє загрозу фінансовій безпеці України: Національний банк як головний реалізатор грошово-кредитної політики не володіє достатнім асортиментом ефективних інструментів її провадження. Намагання НБУ законодавчо закріпити наявність певного спектру інструментів грошово-кредитної політики залишаються марними: відсутність об'єктивних умов не дозволяє наповнити законодавчо визначені інструменти реальними змістом та функціями. Змінити ситуацію можна такими шляхами:

- максимальним наближенням регулятивних параметрів (ставка рефінансування, облікова ставка тощо) до ринкових показників;

- усунення суб'єктивізму з боку кредиторів останньої інстанції у виборі ними контрагентів для рефінансування;

- узгодження заходів, що вчиняються регуляторами фінансового ринку в реалізації грошово-кредитної політики.

Ще один вид фінансової політики в сфері фінансового ринку – управління державним боргом – пе-

редбачає використання державою комплексу заходів щодо встановлення обсягів та умов залучення коштів, їх використання і погашення, а також забезпечення належної платоспроможності держави.

Політика управління державним боргом включає: формування боргової стратегії, націленої на забезпечення сталості та обґрунтованості рівня державного боргу; досягнення збалансованої структури боргу; активне управління ринковою частиною державного боргу; збереження потенціалу рефінансування боргу при зміні кон'юнктури фінансових ринків; виконання цільових орієнтирів щодо вартості обслуговування боргу і допустимого ступеня ризику; утримування заборгованості державного сектора економіки на економічно прийнятному рівні.

Політика управління державним боргом фактично продовжує заходи бюджетно-податкової політики в контексті управління витратами на обслуговування боргу, пошуку оптимальних шляхів фінансування дефіциту бюджету, надання державних гарантій за зобов'язаннями вітчизняних суб'єктів господарювання тощо.

Окрім положень, які містяться в Державному бюджеті України і регулюють обсяги запозичень на внутрішньому і зовнішньому ринках, програмним документом в сфері управління державним боргом виступають основні положення, які містяться в інших документах, наприклад, у Середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2013-2015 рр. (табл. 6).

Серед ключових цілей даної стратегії слід відзначити такі:

- задоволення потреб держави в позикових ресурсах шляхом фінансування державного бюджету за мінімально можливою вартістю обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків;

- утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні;

- забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу;

- реформування в сфері міжнародної інтеграції та співпраці, спрямоване на вироблення цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки.

Досягнення зазначених цілей забезпечується шляхом:

- оптимізації структури державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики;

- мінімізації ризиків, пов'язаних з рефінансуванням та утриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань держави у визначених Стратегією межах;

- запобігання виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом;

- підвищення рівня ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них серед інвесторів;

Таблиця 6

Очікувані результати реалізації Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 рр.

Показник	2013	2014	2015
Відношення обсягу державного боргу до ВВП, %	30,6	30,9	31,0
Частка державного внутрішнього боргу, %	50	50	50
Частка державного боргу з фіксованою ставкою, %	65	65	65
Середньозважений строк до погашення державного боргу, років	5,1	5,3	5,4

Складено автором за [12]

Таблиця 7

Динаміка частки державного та гарантованого державою боргу України у ВВП, 2004-2013 рр.

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Частка державного боргу у ВВП, %	19,6	14,3	12,1	9,9	13,8	24,9	29,9	27,4	28,3	33,3
Частка гарантованого державою боргу у ВВП, %	5,1	3,4	2,7	2,4	6,2	10,0	10,1	8,9	8,3	7,2
Частка державного та гарантованого державою боргу у ВВП, %	24,7	17,7	14,8	12,3	20,0	34,8	39,9	36,3	36,5	40,2

Складено автором за даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua> [8]

– здійснення запозичень для підтримки та розвитку пріоритетних сфер економіки;

– ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням;

– забезпечення системного підходу до міжнародної інтеграції та співпраці, у тому числі запровадження дієвих механізмів прийняття рішень у зовнішньоекономічній сфері;

– запровадження стратегії залучення, ефективного використання та моніторингу зовнішньої допомоги;

– розширення співпраці з міжнародними організаціями, у тому числі міжнародними фінансовими організаціями;

– забезпечення прозорості діяльності, пов'язаної з управлінням державним боргом, та публічності відповідної інформації.

Основними заходами, які планується здійснити для реалізації Стратегії, є:

– узгодження напрямів політики в сфері управління державним боргом з напрямками бюджетної та грошово-кредитної політики;

– удосконалення нормативно-правової бази з питань управління державним боргом;

– складення графіка проведення аукціонів облигацій внутрішньої державної позики із зазначенням видів та строків обігу боргових цінних паперів;

– проведення аналізу та оцінки ризиків, пов'язаних з державним боргом;

– регулярне розміщення державних цінних паперів з різними строками обігу;

– створення належних умов для ефективного функціонування первинних дилерів та підтримання ними двостороннього котирування державних боргових цінних паперів;

– здійснення операцій з активного управління державним боргом з метою зменшення пікових навантажень на державний бюджет;

– вивчення можливості розширення переліку державних боргових інструментів, у тому числі з плаваючою відсотковою ставкою, індексованих на рівень інфляції, та цінних паперів для населення у гривні;

– розширення співпраці з міжнародними організаціями, зокрема Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком;

– забезпечення регулярного подання міжнародним рейтинговим агентствам статистичних і аналітичних даних щодо соціально-економічного та політичного становища України;

Реалізація Середньострокової стратегії управління державним боргом здійснюється у відповідності до запланованих індикаторів.

Сучасний стан управління державним боргом

України характеризується погіршенням боргової ситуації (табл. 7).

Якщо ж брати до уваги не тільки суто борг держави, а ще й гарантований державою борг, то політика в сфері управління ним може бути охарактеризована як незадовільна, навіть враховуючи той факт, що критичного рівня відношення державного боргу до ВВП Україна не досягла.

Висновки. Виділення видів фінансової політики в сфері фінансового ринку повинно відображати цільові орієнтири держави, ті завдання, які вирішуються її конкретними діями.

Наразі можна відзначити позитивну тенденцію в провадженні заходів державної фінансової політики в рамках такої її складової як політика управління державним боргом. Передусім, йдеться про реструктуризацію державного боргу за валютами, строками, ставками. Але ряд інших проблем потребують свого розв'язання в найближчій перспективі, а саме необхідність реструктуризації доходної і видаткової частини державного бюджету, усунення його дефіциту, зменшення абсолютного розміру державного боргу і його частки у ВВП. Важливим є узгодження бюджетно-податкової політики та політики управління державним боргом із грошово-кредитною політикою НБУ з метою виконання державою своїх функцій у відповідності з стратегічними і тактичними цілями розвитку фінансового ринку.

Транспарентність і передбачуваність фінансової політики, узгодженість її напрямів здатні здійснювати позитивний вплив на коротко-, середньо- і довгостроковий стан фінансового ринку, формувати позитивні раціональні очікування його учасників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лютий І.О. Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави [Текст] / І.О. Лютий // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2005. – Вип. 79. – С. 4-6.
2. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія [Текст] / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичкін; за наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
3. Запатріна І.В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір [Текст] / І.В. Запатріна // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 2. – С. 59-73.
4. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання [Текст] / І.Я. Чугунов. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с.
5. Ватульов А. Фінансові інструменти регулювання соціально-економічного розвитку [Текст] / А. Ватульов // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 5. – С. 76-88.
6. Финансы, деньги и кредит [Текст] / под ред. М.В. Романовского и О.В. Врублевской. – М.: Юрайт, 2009. – 473 с.
7. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2013 р. № 187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF>.
8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
9. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р.

- № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
11. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2013-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2013 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>.

УДК 336.1:005

Голинський Ю.О.

асистент кафедри міжнародної економіки та теорії фінансів
Львівської державної фінансової академії

МЕТОДИКА ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто питання методики аналізу виконання державного бюджету, їхні переваги та недоліки, розглянуті базові принципи, якими керуються при здійсненні відповідних оцінок та аналізів на усіх рівнях бюджетної системи та етапах бюджетного процесу. Також обґрунтовано показники оцінки фінансової стійкості бюджету.

Ключові слова: методика, аналіз, фінансова стійкість, бюджет, казначейська служба.

Голинский Ю.О. МЕТОДИКА И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ ИСПОЛНЕНИЯ БЮДЖЕТА ОРГАНАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ КАЗНАЧЕЙСКОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены вопросы методики анализа выполнения государственного бюджета, их преимущества и недостатки, рассмотрены базовые принципы, которыми руководствуются при осуществлении соответствующих оценок и анализов на всех уровнях бюджетной системы и этапах бюджетного процесса. Также обоснованно показателями оценки финансовой устойчивости бюджета.

Ключевые слова: методика, анализ, финансовая устойчивость, бюджет, казначейская служба.

Holynskyy Yu.O. METHODS AND PRACTICAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF STATE BUDGET EXECUTION BY THE STATE TREASURY OF UKRAINE

Issues of analysis techniques of budget execution, their advantages and disadvantages are discussed in the article. Basic principles, which are usually used in producing assessments and analysis of state budget at all levels of government and stages of the budget process and indicators for assessing financial stability budget are substantiated in the article.

Keywords: methods, analysis, financial stability, budget, treasury services.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в Україні має місце негативне явище, коли планування державного бюджету на наступний період, а також його прийняття, відбувається без урахування результатів аналізу виконання бюджету за минулий рік, що мало би бути суттєвою інформаційною базою для прийняття відповідних рішень. Відсутність вчасного аналізу виконання бюджету на підставі актуальних і достовірних статистичних даних і за допомогою науково обґрунтованих методів такого аналізу, стає причиною невиконання бюджету і відповідно зниження показників його ефективності та результативності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній науковій думці останнім часом з'явилися нові дослідження методик аналізу статистичних показників виконання бюджетів і в цілому державних фінансів. Зокрема свої праці повністю чи частково цьому присвятили В.М. Геєць [1, с. 56-59], І.О. Тарполов [2, с. 73-76], О.К. Мазуренко [3, с. 180-182], А.Б. Миколайчук [4, с. 32-34]. При цьому, актуальною залишається проблема якісних характеристик джерел інформації для аналізу та оцінки державного бюджету України – її своєчасності, деталізованості, достовірності та повноти. Проблемами виконання державного бюджету органами Державної казначейської служби займалися Р.Т. Макуцький [5], О.О. Чечуліна [6].

Мета дослідження – розглянути весь можливий спектр доступних методів аналізу виконання бюджету, дослідити відповідні методики, виявити переваги та недоліки кожного з них.

Виклад основного матеріалу. Бюджетний аналіз, як складова фінансової науки, на сьогоднішній день залишається актуальним і перспективним як в науковому так і в практичному аспектах. Аналіз показників виконання бюджетів – їх структури, динаміки, обґрунтованості та інших параметрів – є чи не найважливішим елементом бюджетного менеджменту. Бюджетний аналіз здійснюють на всіх етапах бюджетного процесу – плануванні, формуванні, прийнятті та виконанні бюджетів, а також при проведенні контролю за його виконанням, створенням, розглядом та затвердженням звітів про їх виконання. Відтак, аналіз бюджетних показників включає кілька компонентів, що характеризують і дають оцінку різним етапам бюджетного процесу: оцінка складання бюджету, аналіз виконання бюджету за доходами та видатками, аналіз ефективності використання бюджетних коштів, оцінка фінансового стану одержувачів бюджетних коштів та розпорядників різних рівнів тощо.

Суб'єктами здійснення аналізу є фінансові та фінансові установи, відомства, органи казначейської служби, різноманітні контролюючі органи влади, Верховна та місцеві ради, а також відповідні структурні підрозділи суб'єктів господарювання та громадські організації.

При цьому, кожен різновид бюджетного аналізу має свої відмінні ознаки та особливості. Так, наприклад при складанні бюджету відповідною радою, досліджуються такі моменти:

– дотримання бюджетного законодавства при розрахунку відповідних показників;